

Emberkereskedelem a migrációs útvonalak mentén

Claire Healy: *The Strength to Carry On. Resilience and Vulnerability to Trafficking and Other Abuses Among People Travelling Along Migration Routes to Europe*. (Bécs: ICMPD, 2019. 315 o.)¹

Emberkereskedelem: egy riasztó jelenség, amely a jelenleginél sokkal több figyelmet igényelne. Mostoha helyzetben vannak az úton lévő migránsok – mind a tudományos kutatások, mind az állam által nyújtott védelem szempontjából. Kevés szakértői elemzés foglalkozik a sorsukkal, és a társadalmak többsége sem érzi át a gondjaikat. Az európai államok figyelme jobbára csak a saját állampolgáraik védelmére irányul (kelet-európai kibocsátó államok, köztük Magyarország) vagy a területi elven alapuló büntető joghatóságuk érvényesítése érdekében a saját államukban megvalósuló kizsákmányolást üldözik (a nyugat-európai célországok). Ezért amennyiben az emberkereskedelmet áldozati oldalról a harmadik országbeli állampolgárokra szűkítjük, még a mezőgazdaságban vagy az ipari üzemekben napszámosként foglalkoztatott vendégmunkások alkotta sérülékeny csoport körülményei is jobban előtérbe kerülnek, mint az Európába tartó menekülteké és gazdasági bevándorlóké.

Ez utóbbi heterogén csoportnak a sajátos helyzetét mutatja be a Nemzetközi Migrációs Politikát Fejlesztő Központ (*International Centre for Migration Poli-*

cy Development, ICMPD) legújabb kiadványa. A kutatócsoport az emberkereskedelemmel kapcsolatos sérülékenységet és ellenálló képességet vizsgálta a főbb migrációs útvonalak mentén. Milyen tényezők segíthetnek elkerülni a kizsákmányolást? Milyen tulajdonságok fokozzák az áldozattá válás valószínűségét? E kérdéseket vetették fel az empirikus kutatás előtt a szerzők.

A STRIVE projekt (*Study on Trafficking Resilience and Vulnerability en route to Europe*) keretében 2017–2018 folyamán egy-egy országfelelős (az adott ország állampolgára) végzett terepmunkát a kutatás által lefedett hét országban (Görögország, Észak-Macedónia, Bulgária, Szerbia, Magyarország, Olaszország és Németország). Magyar részről Sebhelyi Viktória szociológus kapott megbízást, akinek az emberkereskedelem elleni fellépés terén végzett munkáját 2017-ben az Egyesült Államok Külügyminisztériuma is elismerte az ún. „*TIP Report Hero*” kitüntetés adományozásával. A kutatók összesen 91 mélyinterjút készítettek úton lévő vagy már a célországban élő migránsokkal, amelyeket állami szervek, nem kormányzati, illetve nemzetközi

szervezetek szakértőivel és az akadémiai szféra képviselőivel folytatott 215 háttérbeszélgetés egészített ki. Az általuk szerzett tapasztalatokat foglalja össze több mint 300 oldalon a 2019 márciusában angol nyelven megjelent *The Strength to Carry on* [Erő a folytatáshoz] című kötet.

A könyv öt egymásra épülő fejezetből áll. Az első a kutatási módszertan bemutatásán felül szakirodalmi áttekintéssel segíti a témával tudományos célzattal foglalkozókat. A második részben olvasható az úton lévők jellemzői alapján készült profilozás és a menekültpolitikák 2015-től kezdődő változásainak a bemutatása. A harmadik fejezet a sérülékenységre és az ellenálló képességre ható tényezőket veszi számba; ezt a konkrét eseteleírások követik, a kizsákmányolás típusa szerinti bontásban (prostitúció, kényszerházasság, munkacélú kizsákmányolás, házi rabszolgaság, bűncselekményre kényszerítés, illegális örökbefogadás, szervkereskedelem); a zárófejezet pedig tételes ajánlások formájába rendezi a kutatás eredményeit.

A migrációs útvonalak mentén történő kizsákmányolásról szóló számszerű ismereteink korábban főleg a Nemzetközi Migrációs Szervezet (*International Organisation for Migration*, IOM) felméréseiből származtak.² Az ICMPD kiadványának a megállapításai nem írják felül az IOM kérdőíves adatfelvételeinek az eredményeit, inkább csak árnyalják, és a személyes életutak részletes bemutatásával közelebb hozzák az olvasóhoz azokat.

A kutatás hangsúlyozza, hogy az ellenálló képesség és a sérülékenység egyaránt dinamikus fogalom, amelyeket az egyéni adottságokon (nem, életkor, iskolázottság, korábbi traumák, családi kötelek) kívül az utazás során és a célországban tapasztalt körülmények (információhoz való hozzáférés, anyagi lehetőségek, segítő szervezetek szolgáltatásaihoz való hozzáférés, befogadási feltételek, jogállás) szintén folyamatosan gyengítenek vagy erősítenek. Tehát a kontextus dönti el, hogy az egymással kölcsönhatásban álló tényezők összességében melyik irányba hatnak. Bizonyos alapvonások mégis jól megfigyelhetők az áldozattá válás természetét illetően. Az embercsempészek szolgáltatásának az igénybevétele már önmagában is sérülékenységi faktorként jelenik meg: az emberkereskedelem és az embercsempészet gyakran összekapcsolódik, ha az irreguláris migráns az utazása során teljesen felélte a pénzügyi tartalékait, hiszen a továbbhaladás költségeinek az előteremtése érdekében vállalt munka gyakran kizsákmányoló körülmények között végzett feketemunkát jelent.

Az út hosszával fordítottan arányosan változik a pszichés ellenálló képesség. A menekülttáborokban való tartós várakozás is egy hangsúlyos, a sérülékenységet fokozó körülmény, mert ott sok esetben teljes tétlenségben telnek a menedékkérők napjai, ráadásul a nagy létszámú befogadó intézményekbe (pl. a görögországi Lesbosz szigeten lévő vagy a már bezárt szicíliai tábor Mineo városánál) könnyűszerrel bejutnak az elkövetők.

Olaszországban például tipikusan nigériai állampolgárságú személyek végzik a toborzó tevékenységet.

Az áldozatok szűrése kapcsán egy érdekes paradoxonra hívják fel a figyelmet a szerzők: az állami szervek gyakorlatában a hagyományosan sérülékenynek tekintett csoportokra (kísérő nélküli kiskorúak, nők) irányul megkülönböztetett figyelem, ami viszont oda vezet, hogy így az egyedül utazó férfiak, fiatal felnőttek lesznek a hasonlóan kiszolgáltatottak. Esetükben a munkacélú kizsákmányolás kockázata merül fel, mivel nemritkán ők azok, akiket az otthon maradt családtagjaik a legalkalmasabbnak tartanak a hosszú és veszélyes utazásra, majd a mielőbbi pénzkeresésre. Éppen ezért fokozott nyomás nehezedik rájuk, hogy minél hamarabb lehetőséget találjanak a nagy áldozatokkal előteremtett útiköltség visszafizetésére, az otthoniak megélhetését szolgáló rendszeres hazautalásokra, illetve a célországban a családegyesítéshez szükséges feltételek kialakítására.

A tanulmány ugyanakkor arra is rámutat, hogy a migrációs hullámnak a napjainkban tapasztalható enyhülése azonban az emberkereskedelmet kedvezően befolyásolhatja, mert a kereslet csökkenésével jobban kidomborodik annak a szolgáltatásjellege – bár ez csak a balkáni útvonalra igaz, nem a polgárháborúba süllyedt Líbia vonatkozásában.

Az ellenálló képességet erősítő tényezők felsorolása egyúttal a döntéshozók és a menekültügyi szakmai irányítás számára megfogalmazott ajánlás is. Az emberkereskedelem elleni küzdelem egyik

kívánatos eszköze lenne az irreguláris migráció alternatíváját jelentő legális csatornák bővítése – erre példa lehet a származási országban egy előszűréssel vagy kiválasztással egybekötött áttelepítési program, a családegyesítés, illetve a még csak jogalkotási tervezetként létező európai uniós humanitárius vízum.

Az azonosítást végző szervek számára fontos volna a csoportosan érkező menedékkérők közötti kapcsolathálónak a hatóság általi pontos feltárása (ahelyett, hogy automatikusan családként kezelnék őket). Az áldozattá válás megelőzésében szerepet játszanak a (nyílt) menekülttáborokban biztosított értelmes elfoglaltságok, a korai integrációs programok. A kutatás a jogállás felől közelítve a menedékkérők (ideiglenes) státuszának a munkaerőpiaci integráció érdekében történő mielőbbi megteremtését emeli ki.

A könyv átfogó megközelítésének a terjedelem látja kárát. A menekültválságot kontextusba helyező második fejezet indokolatlan részletességgel, szövegszerűen ismerteti a menekültügyi statisztikákat; a későbbiekben egyes helyeken a módszertani igényesség túlzott körülményességbe csap át. A kutatás kiinduló kérdéseit kifogástalanul megválaszolja a mű – amit viszont hiába várunk tőle, az az emberkereskedelem és a menedékjog húsbavágó összefüggéseinek, az emberkereskedelem áldozatai számára biztosítható státuszoknak és befogadási (rehabilitációs) feltételeknek az országspecifikus vizsgálata vagy éppen a menedékkérők körében alkalmazott azonosítási módszertanok összehasonlító

elemzése. Ezekről a témákról az ICMPD egy másik kiadványából lehet tájékozódni,³ ám abból Magyarország sajnálatosan kimaradt.

Összességében a kiadványt egyszerre ajánlhatjuk a téma iránt előzetes tudás nélkül érdeklődőknek és az emberke- reskedelem elleni küzdelem valamely aspektusával behatóan foglalkozó szak- embereknek. A legnagyobb erénye, hogy az egyes megállapítások igazolására gya- korlati példák egész táráat sorakoztatja fel, melyek könnyen beépíthetők akár érzé- kenyítő képzések tananyagába is. Rövidít- tett terjedelmű (ún. *briefing paper*) válto- zata is segítheti a tájékozódást, amely a könyvhöz hasonlóan elérhető az ICMPD honlapján.⁴

Berkes Márton

Jegyzetek

- 1 Elektronikusan elérhető: ICMPD, https://www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD-Website/2019/New_Strive_Study_Final.pdf, 2019. február.
- 2 Ezek közül a legfrissebb: Eliza Galos, Laura Bartolini, Harry Cook és Naomi Grant: *Migrant Vulnerability to Human Trafficking and Exploitation: Evidence from the Central and Eastern Mediterranean Migration Routes*. Genf: International Organization for Migration, 2017. Elektronikusan elérhető: *Flow Monitoring*, <http://migration.iom.int/reports/europe-%E2%80%94-migrant-vulnerability-human-trafficking-and-exploitation-december-2017?close=true>, 2017. december 22.
- 3 Roberto Forin – Claire Healy: *Trafficking Along Migration Routes to Europe. Bridging the Gap Between Migration, Asylum and Anti-Trafficking*. Bécs: ICMPD, 2018. Elektronikusan elérhető: ICMPD, https://www.icmpd.org/fileadmin/1_2018/Bridging_the_Gap_between_Migration_Asylum_and_Anti-Trafficking.pdf, 2018. március 20.
- 4 A rövidített anyagból magyar nyelvű fordítás is készült. Lásd: ICMPD, https://www.icmpd.org/fileadmin/user_upload/STRIVE_Briefing_Papaer_Hungarian.pdf, 2019. július.